

КОМУНІКАТИВНИЙ ВИМІР СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Михальська Світлана Анатоліївна¹

¹Кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7435-8791>

UDC: 316.77:159.923.2

АНОТАЦІЯ

У статті представлено теоретичний аналіз комунікативного виміру особистості. Встановлено, що вимір комунікативних явищ у психології особистості означає таке їх пізнання, яке має на меті вмістити ці особливості особи у ті або інші орієнтири, систему теоретичних і методологічних координат, щоб глибше пізнати сутність комунікативної якості, розкрити її неоднозначну сутність, й одержати додаткові відомості в інтересах наукової об'єктивності та соціальної практики. Визначено, що комунікативність як генералізована потреба та здатність особистості постає у кількох своїх функціях: біологічній, соціальній та особистісній й особистісно-рефлексивній. Бути комунікантом, означає, зокрема, залишаючись номінально тією самою особою, змінюватись якісно, адже єдність, яку ми хочемо утворити з іншою людиною чи групою людей передбачає не тільки обмін цінностями найрізноманітнішого змісту, тобто спілкування, але і вчинки інтерактивного характеру, в тому числі – і в очікуванні задоволення, інтелектуальної насолоди від цих контактів. Доведено, що найвищим рівнем культурованої комунікативності, виступає особистісний, де вона впевнено усвідомлюється та здійснюється не інстинктивно чи примусово, а є ініціативою, вчинком.

Ключові слова: особистість, комунікація, вимір, взаємодія, діяльність.

Актуальність теми. Однією із визначальних якостей особистості, в якій об'єктивовано її соціальну природу, є здатність ставати і бути суб'єктом людської комунікації. В он-

тогенезі особистість опредмечується саме у міжособистісних зв'язках, стосунках, взаємозалежностях, позначених інтенційною активністю, стратегічною й тактичною винахідливі-

Address for correspondence, e-mail : editpsychas@gmail.com
Copyright: © Svitlana Mykhalska

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

стю однієї людини стосовно іншої. Формування комунікативних умінь і знань є найважливішою складовою особистісної сфери. Вміння вступати у контакти з іншими людьми, встановлювати взаємини з ними, регулювати свою поведінку мають вирішальний вплив не тільки на позитивну спільну діяльність, але і на майбутній соціальний статус особистості у сучасному суспільстві. Дана проблема є досить актуальною, адже комунікативний розвиток впливає на психічний і особистісний розвиток. Можливість вивчення комунікативного розвитку розширює характеристику особистісного становлення через демонстрацію вікових та індивідуальних досягнень, що проявляються в мовленнєвій комунікації. Комунікативна складова є важливою характеристикою особистості, оскільки визначає специфіку останньої через реалізацію та залучення особистості в суспільні відносини, в систему взаємовідносин людей.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі комунікативного виміру особистості.

Основний виклад матеріалу. Особистість – це синтез характеристик індивіда в унікальну структуру, яка визначається та змінюється в результаті взаємодії із середовищем. Особистість характеризується як особлива якість, що набувається індивідом в сукупності суспільних за своєю природою відносин, та характеризує індивіда зі сторони його зв'язків з іншими індивідами у процесі комунікації з іншими людьми. Інакше кажучи, особистість

– виражений феномен, що проявляється в ході комунікації з оточенням. Особистість не тільки виражається в тому, як вона поводить себе або, що вона відчуває при міжособистісному спілкуванні, а й визначає характерний індивідуальний стиль поведінки в широкому спектрі ситуацій.

Вплив комунікативного розвитку на особистість підкреслювався в працях Л. С. Виготського, О. М. Леонтьєва, М. І. Лісіної, В. С. Мухіної, О. О. Бодальова, Л. І. Божович, К. О. Абульханова-Славської та ін.

Діалектична єдність і взаємовизначення людини і світу здійснюється комунікативно, тобто за допомогою спеціалізованих здібностей людей встановлювати, модифікувати, розвивати, згортати діалог (у широкому розумінні цього поняття), культивованих людством протягом усієї історії його становлення. При цьому основним полігоном апробації зв'язків із «зовнішнім», великим світом є складний світ людських відносин, де комунікабельність кожної особистості виступає однією з найважливіших її здатностей бути прийнятою серед інших осіб у соціальному контексті суспільного буття.

В цілому задоволення комунікативних потреб різного ґатунку передбачає прийняття норм суспільно орієнтованого буття. Та, знаходячись у колі людей, єдності з якими воліли, ми переконуємось, що це означає перебувати в залежності від них. Відповідна діалектика групових відносин, у практичній площині

ні, аналіз яких започаткував свого часу К. Левін, має чимало сценаріїв розвитку. І як вказує дослідник С. О. Мусатов, попередньо можна вважати раціональним висновком їх обстеження наступне правило: встановлювати динамічну (ситуативно адекватну) згоду у стосунках із комунікантами, можна враховуючи нарочите протистояння у взаєминах з групою (Мусатов, 2003).

Одним із перспективних напрямків вдосконалювання сучасних уявлень про комунікативні механізми саморегуляції особистості є дослідження її «безпосередньої» поведінки, змодельовані у поняттях: афіліація, атракція, аутизм, афект, деперсоналізація, емпатії, комплекс пожвавлення, негативізм та ін. Деякі з цих проявів особистості виглядають певними атавізмами, що пов'язують її із психологічною організацією давніх поколінь. Ставлячи ці питання, доречно констатувати, що в дослідженнях показано, як об'єктивуються в основному не індивідуальні, а загальнолюдські якості особистості, їх зв'язок із суспільним «Ми». Ця обставина ще раз підкреслює перспективність дискусії дослідників про вивчення особистості, зокрема і з точки зору відповідного «внутрішнього» діалогу – своєрідної аутокомунікації (В. М. Титов).

Та в будь-якому разі важливо консолидувати дослідження особистості навколо системного розуміння цілісності цього суспільно-психологічного явища, яким є комунікація, вимірюючи її за допомогою концепцій, зовні незалежних.

Нетрадиційне поняття «вимір», близьке за значенням до поняття «вимірювання», використовується у психології поза його математичним смислом. Вимір комунікативних явищ у психології особистості означає таке їх пізнання, яке має на меті вмістити ці особливості особи у ті або інші орієнтири, систему теоретичних і методологічних координат, щоб глибше пізнати сутність комунікативної якості, розкрити її неоднозначну сутність, й одержати додаткові відомості в інтересах наукової об'єктивності та звичайно, соціальної практики застосування відповідних відомостей у зростаючій сфері ситуацій людського співжиття, поліпшення його якості.

У комунікативному вимірі особистість має розглядатись щонайменше з двох точок зору.

По-перше, у когнітивному плані з метою досягти психологічними засобами об'єктивні свідоцтва особистісного буття. Таке відображувально-пізнавальне вивчення повинно відповісти і на питання щодо усвідомлення особою свого «внутрішнього» світу, який доповнює аналізом поведінки, діяльності об'єктивні обставини суспільних ситуацій у їх загально прийнятих значеннях.

По-друге, важливо представити смисловий зріз особистісного буття у його рефлексивному відображенні, зосередженому, зокрема, на самовідображенні особистістю як суб'єктом переживання зв'язків із іншими людьми та знаковою системою дійсності в цілому. Предметом вивчення в цих наукових пошуках

виступає також особистісний досвід суб'єкта – побічний результат соціально-психологічного співжиття з іншими – оскільки в ньому міститься відповідний потенціал особистості.

З цієї точки зору недостатньо продуктивними виявляються спроби звузити сутність комунікативності. В них співвідносяться як родові поняття «спілкування» з видовим у цьому випадку терміном «комунікація». Психологічна глибина комунікації й детермінуюча роль зводяться до спрощених уявлень про міжособистісні, групові колізії, що супроводжують діяльність, та й саме спілкування штучно притягується до діяльності. Ортодоксальність таких інтерпретацій у їх обмеженості, адже не варто ігнорувати і той факт, що «в яких би умовах і формах не відбувалась діяльність людини, зауважував О.М. Леонтьєв, її не можна розглядати як вихоплену із суспільних відносин, з життя суспільства» (Леонтьєв, 1977).

І якщо у психолінгвістичному аналізі, наприклад, достатньою виступає реконструкція обміну репліками, паузи тощо, то для особистісного підходу, в тому числі й з позицій діяльної парадигми, мають бути з'ясовані детермінанти, психологічні чинники особливостей тієї чи іншої репліки, паузи, інтонації, бо вони є лексичним еквівалентом ситуативної поведінки, вчинку. Останні визначені в тому числі особистісними стратегіями, індивідуальними особливостями суб'єкта комунікації

(характером, здібностями, ідеалами, інтересами), моральною відповідальністю за висловлене таким чином судження та інше. На рівні особистості (як «поверсі» саморуху психіки) детермінуючу роль слід вбачати у суб'єктивному.

Терміни «спілкування», «комунікація» дуже часто вживають як тотожні. Це зумовлено не тільки їхньою спільною семантичною основою, багатозначністю використання як у науковому, так і в життєвому розумінні, а й тими функціями, які вони виконують у життєдіяльності особистості.

Як комунікативний процес спілкування може розглядатись у тій мірі, в якій воно характеризує психологічний контакт, зв'язок, повідомлення взаємопов'язаних індивідів. Для одних контакт може означати розуміння суті інформації, яка передається. Для інших це передусім здатність відчутти і зрозуміти прихований від поверхового сприймання духовний стан людини.

Але при такому розумінні комунікації як багатогранного процесу духовно-психологічного зв'язку, що встановлюється між людьми в процесі спілкування, очевидна обмеженість її трактування як суті інформаційного процесу. Звичайно, у рамках будь-якого різновиду спілкування між людьми відбувається обмін інформацією.

У вузькому розумінні термін «комунікація» визначається як обмін інформацією між людьми, як смисловий аспект со-

ціальної взаємодії, складова спілкування. Процес обміну інформацією під час спілкування між людьми має свою специфіку.

Таким чином, спілкування не можна розглядати тільки як відправлення інформації якоюсь системою передачі інформації або як прийом її іншою системою, оскільки на відміну від простого «руху інформації» між двома пристроями тут йдеться про взаємини двох індивідів, які є активними суб'єктами: взаємне інформування передбачає налагодження спільної діяльності.

Це означає, що кожний учасник комунікативного процесу передбачає також активність свого партнера, отже, він не може розглядати його лише як об'єкт, інший учасник постає також і як суб'єкт. Звідси випливає, що, спрямовуючи йому інформацію, на нього і необхідно орієнтуватися, аналізувати його мотиви, мету, ус-тановки. І тоді можна передбачити, що у відповідь на відправлену інформацію буде одержана нова інформація від партнера. Тому в комунікативному процесі відбувається не просто «рух інформації», а щонайменше активний обмін нею.

Деякі дослідники (Г. М. Андреева, В. С. Соковнін, К. К. Платонов та ін.), аналізуючи поняття «спілкування», розмежовують його з поняттям «комунікація». Останнє вони тлумачать як «повідомлення», «передачу інформації», підкреслюючи його односторонній характер, зв'язок із теорією інформації, кібернетикою, технічними системами. Але семан-

тично «комунікація» та «спілкування» мають багато спільного. Комунікація і похідні від цього терміна в інших мовах означають не тільки «зв'язок», «повідомлення», а й «спільність», «з'єднання», тобто майже збігаються з поняттям «спілкування».

Щоправда, на відміну від комунікації у понятті «спілкування» наголос робиться на взаємному обміні інформацією, підкреслюється діалогічний характер цього процесу, що передбачає взаємодію, взаєморозуміння, взаємостосунки між двома чи кількома суб'єктами. Звідси вживання поняття «спілкування» і у вужчому розумінні як зв'язки та стосунки між конкретними особистостями, як суто міжособистісне спілкування.

В науковій психології мають місце і такі схеми пояснення, де комунікація і спілкування виступають як синоніми, наприклад, у випадках, коли примітивізується психологічна самотність і механізми взаємовпливу старшого покоління і молоді. Спільною недоречністю цих, здавалося б несхожих, фактів є їхнє паралогічне джерело – обмежена відповідною метапсихологією дослідника концепція людини, в якій спілкування, будь-який його зміст зводиться до ідентичності тільки з так званим «цілеспрямованим спілкуванням», що дійсно є видом діяльності (Леонтьєв, 1996).

Таким чином, комунікативність як генералізована потреба та здатність особистості постає у кількох своїх функціях: біологічному (на рівні індивіда), соціальному (спілкування)

та особистісному (на ціннісному, духовному рівні) й особистісно-рефлексивному, якщо особистість здатна до високих проявів соціальності, коли вона прагне включати у своє буття загальнолюдські проблеми, ототожнюючи себе із людством.

Комунікативність, як і будь-який інший факт, явище, подія, властивість людської натури, можна описати у психологічних термінах аналізу свідомості й самосвідомості, започаткувавши певний її вимір. У нашому випадку це комунікативний вимір особистості, в якому розглядаються певні координати того психологічного простору, в якому породжується, функціонують, модифікуються саме ці особистісні інтенції, поза якими, є підстави вважати, особистість розкривається обмежено, бо недостатньо відповідає власній природі, соціальним реаліям буття сучасної людини (Мусатов, 2003).

У комунікативному процесі ситуації Я та Інші дістають корекцій доти, поки, оптимізувавшись, не автоматизуються. Така, не завжди свідома участь, спрямовується на оволодіння конвенційно діючими вимогами до членів групи, які у той чи інший спосіб прилучають один одного до спільного творення прийнятних у конкретних обставинах норм взаємодії.

Однак, йдеться не про поступове накопичення корисних навичок адаптуватись, а про їх суспільно-розподілене осмислення, класифікацію та концептуалізацію, які характери-

зують динаміку суспільної організації людського середовища, насамперед малих груп (К. Левін та ін.). Крім участі у спільному плетанні психологічних умов виживання, воно розглядається кожним із учасників індивідуально, й егоїстично відсторонено, тобто наскільки ці умови є психологічно комфортними, відповідають очікуванням у самоповазі, зацікавленості у позитивних почуттях оточуючих, а також не вимагають самозахисту, наприклад, стосовно власного статусу в групі. Для цього, крім оволодіння засобами адаптації, учасники соціальних груп починають розробляти систему відповідних стратегій самопрезентації, вдаються до диференціювання стилю взаємодії з різними учасниками середовища, до особистісно орієнтованих прийомів як захисту власних позицій у ньому, так і експансії.

Психологічні технології, що обслуговують комунікативні претензії особистості, з'явилися, мабуть, разом із формуванням особистісного буття людей серед людей. Адже «це неперервний комунікативний процес, у якому люди спільно зустрічаються із труднощами та, прилаштовуючись один до одного, виробляють нові способи підходити до різноманітних аспектів оточення». Узгодження ж спільно вироблених засад поведінки, втілення у ній конвенційних значень апелює до індивідуальної свідомості учасників соціальних способів співжиття. Кожен має визначити себе як носія певних обов'язків і не тільки перед со-

бою, а насамперед перед тими іншими, із якими його поєднують обставини прийнятого ним способу співжиття. Це прийняття безальтернативно вимагає від кожного самоконтролю, орієнтованого на рефлексію власного «Я» стосовно інтересів співтовариства. Життя у відповідності із такого сенсу власними обов'язками диференціює канонічна для вітчизняної психології інтерпретація людської активності передусім як діяльності перетворювальної, «цілеспрямованої взаємодії з оточуючою дійсністю» (Шибутані, 2002), лише імпліцитно зважає на ту її особливість, що будь-яка індивідуальна, так само як і групова, діяльність є особистісно детермінованою, бо містить у собі відповідні інтереси й прагне соціально значущої мети. При цьому психологічним стрижнем умов цілепокладання виступають, як правило, ті або інші залежності особи від інших «Я», що виступають для неї або як «Ти», або «Воно», або як «Вони» у відповідності із соціально-психологічним контекстом її відносин із ними. Не секрет, що такі прямі чи опосередковані залежності людей один від одного конкретизують смисли їхньої діяльності. Це кореспондується із її соціальним характером, адже «вона включає (разом із фізичними) комунікативні акти», без здійснення яких вона хибує, втрачаючи своє суспільно-творче призначення. Можна стверджувати, що світ набуває визначеності у співвіднесенні з людиною, необхідно, мабуть, піти далі, поставивши питання про психологічні рушії встановлення позаси-

туативного сенсу зв'язків «людина – світ» (Рубінштейн, 2002).

Схематичне розуміння людської комунікації, за якого вона зводиться до одного з багатьох способів її буття, а саме: спілкування, тільки підкреслює нагальність пошуків методологічного сенсу феноменів комунікативної психології у її фундаментальних дослідженнях. За цієї умови людська діяльність набула б нового сенсу, виступаючи простором здійснення особистістю своєї сутності, сформованої у тому числі завдяки багаторівневому діалогу людини із світом (Петровський, 1987; Резвіцький, 1984).

За сучасних умов визначальне місце у суспільному діалозі має належати не стільки відносинам з цивілізаційними обставинами життя, як уже підкреслено, скільки різноманітним типам зв'язку людини з соціальними силами суспільства. Вони опосередковують натуральність міжособистісної комунікації та здійснення особою себе в ній. У такому діалозі з психологічно відображеним предметним світом особистість, опозиціонуючись тим або іншим чином, відкриває багатотональність прояву та значення «Я», «МИ», «ІНШІ», завдяки чому, як відомо, прояснюється її власне «Я» (Кон, 1978; Леонтьєв, 1977; Шибутані 2002).

Бути комунікантом, означає, зокрема, залишаючись номінально тією самою особою, змінюватись якісно, адже єдність, яку ми хочемо утворити з іншою людиною чи групою

людей передбачає не тільки обмін цінностями найрізноманітнішого змісту, тобто спілкування, але і вчинки інтерактивного характеру, в тому числі – і в очікуванні задоволення, інтелектуальної насолоди від цих контактів. Вони є іманентною передумовою творчості, бо механічне, тілесне єднання, взаємодія легко доступні спостереженню й тому здаються зрозумілими, в той час як переконування, складнощі досягнення партнерської згоди між людьми потребують взаємних зусиль та винайдення адекватних засобів для психологічного перетворення комунікантів, міцним ґрунтом якого нерідко виступають самі лише кон'юнктивні почуття (афіліація, атракція тощо).

До того ж, природна фізична роз'єднаність людей, а також опосередковуюча роль їх уявлень один про одного, особливо якщо в них містяться елементи недовіри, розбрату можуть спотворювати і без того складний діалог, віддаляючи комунікантів, хоча їхня мета протилежна. Та існують вони не стільки у схожих чи різних фізичних реаліях, скільки у суб'єктивних відображеннях цих світів, а це і вмотивовує їхні оцінки світу та відповідні вчинки, в тому числі комунікативні. Останні, як ніщо інше, повно і прозоро свідчать про практичне ставлення й суб'єктивне осмислення світу речей та світу людських взаємин, що утворюють «життєвий світ людини» (С. Л. Рубинштейн та ін.), де відбувається ієрархізація (тут і тепер) способів життєдіяльності у відповідності із інтегративним образом світу. Утво-

рення такої моделі так чи інакше апелює до сутності фізичних констант, задіяних в утворенні образу «Великого світу». Серед них наголосимо одну, яка безальтернативно підігріває людські інтереси. Єднання людей заради життя, а не тільки обміну інформацією, суть того явища, яким є комунікація: *communico* (з латині) – роблю спільним, пов'язую. Найвищим рівнем культивованої комунікативності, виступає особистісний, де вона впевнено усвідомлюється (як генералізована соціальна потреба) та здійснюється не інстинктивно чи примусово (страх соціальних санкцій), а є ініціацією, вчинком. За принципами когнітивного дисонансу свідомість знаходить і цьому потягу «раціоналізуючі» ерзаци, та беручи до уваги зазначене, вона мала б реалізувати комунікативні сценарії поведінки як інтенцію особистості (Фестінгер, 2000).

Серед мотивів конструювання образу світу не можна обминути роль тієї якості у комунікативній природі людської психології, що надає кожному її суб'єкту сподівання на обнадіююче взаєморозуміння з іншими людьми, пробудження у них екзистенційного співчуття, на вагомій прояви солідарності й допомоги суспільства, яке має підтримувати людину, запобігаючи вчинкам крайнього відчаю і самотності (альтруїстична емпатія, за М. Шаллором та Р. Чалдіні).

Власне, без цієї надії, що живить кожного з нас напівсвідомими сподіваннями на взаєморозуміння з іншими, як би це не класи-

фікували у термінах психології, філософії, соціальної педагогіки, життя у його людському сенсі втрачає психологічну, внутрішню свою передумову, перероджуючись у життя, звідси більшість психоневрологічних і психосоматичних розладів, добре відомих медичній та психотерапевтичній практиці. Відкриваючись у внутрішньому самопочутті як переживання захищеності, потреби, ця надія не тільки заспокоює, а й започатковує розмірковування людини про себе і світ у світлі сподівання на ту єдність з ним, постає чимось невимірно більшим, ніж вона сама, вмотивовуючи натхнення особистості бути, творити, ставати опорою для інших так само, як вони вчинили стосовно неї. Не кожному і не часто відкриваються всі нюанси й тонкощі цієї життєстверджуючої сили комунікативного інсайту, спонукаючи свідомий рух особистості до глибин власної природи, що функціонально виступає як розуміння свого призначення, та кожен здатен пережити відповідні імпульси комунікативної складової людського буття, вирішуючи практичні завдання самоусвідомлення і самоорганізації у мікро – чи макроситуаціях взаємодії з іншими людьми, які виступають для нього як «Ти», «Вони», «Ми», «Свої», «Чужі» або якимось інакше.

Принагідно зазначимо, що у кожній постановці проблеми особистості згадане соціально-типове й водночас глибинне індивідуальне джерело активності, яким є реліктовий страх, когнітивні сумніви, а також екзистен-

ційні сподівання та породжені останніми оптимізм і надія, поєднавшись у метапсихології дослідника, сформовують певну його позицію, реалізацією якої стає та або інша ідея. Мисленнєве експериментування з нею, в ході якого можуть бути подолані паралогізми, антиномічні суперечності, сприяє її систематизації на засадах тієї самої чи вдосконаленої авторської позиції. Ідея розгортається у концепцію, породжує теорії й у випадках, якщо відкрито невідомі раніше факти, парадигму. Вона, як правило, синтезує та подає у «знятому вигляді» (Г. Гегель), більшість вже відомих теоретичних припущень, але надає їм оригінального тлумачення.

На виникаюче при цьому слухне запитання стосовно однозначності чи багатозначності самих фактів, які інтерпретуються в психології особистості авторами, що обіймають різні позиції, не рідко протилежні й взаємозаперечуючі, найбільш вірогідною є відповідь на користь очевидної їх багатозначності. Осягаючи власне «Я», вони прагнуть відшукати його на перетинах біологічного і соціального, фізичного і психічного, соціально-комунікативного і диз'юнктивного вимірів свого життя. Цей пошук емоційно скеровано до конкретної, прагматично прозорої мети. У ньому «Я» та його особливості прискіпливо з'ясовуються, щоб здійснити себе як непересічну цінність, а усвідомлена в ході цього «психоаналізу» індивідуальна неповторність «виступає важливою детермінантою діяльнос-

ті людини» (Ткаченко, 1972).

Вони, іншими словами, фактично вдаються до своєрідного, багаторівневого соціального діалогу та комунікативного виміру буття, емпірично ставлячи питання про актуальність цього аспекту вивчення особистості сучасників.

Так постає проблема людської комунікативності як системоутворювальна в її індивідуальному (прагматичному) та теоретичному (онтологічному) зрізах. Природною, отже, виступає науково-практична необхідність торувати шляхи комунікативному виміру особистості, розкриваючи, принаймні, його засади у форматі «фундаментальних прикладних досліджень» (Юревич, 2008).

Інтерес до цього аспекту проблеми особистості останнім часом поглиблюється, виразно набуваючи того практичного змісту, що кореспондується із комунікативною природою людини як особистості. Одним із внесків практично спрямованої персонології є підстави вважати педагогічну комунікацію, яка презентує цей вимір особистості і як методологію, і як певну технологію діяльності сучасного педагога-гуманіста (С.О. Мусатов та ін.).

В цілому творчий потенціал комунікативної парадигми, на думку Ф.Є. Василюка, «виявився настільки значним, що перевершив всі навіть дуже сміливі очікування» (Василюк, 2003).

Висновки. Представлення питань ко-

мунікативного виміру становлення особистості як соціально-психологічної предиспозиції аналізу мовленнєвої поведінки дитини спрямовує до наступних узагальнюючих тверджень. Вимір комунікативних явищ у психології особистості означає таке їх пізнання, яке має на меті вмістити ці особливості особи у ті або інші орієнтири, систему теоретичних і методологічних координат, щоб глибше пізнати сутність комунікативної якості, розкрити її неоднозначну сутність, й одержати додаткові відомості в інтересах наукової об'єктивності та соціальної практики. Бути комунікантом, означає змінюватись якісно, адже єдність, яку ми хочемо утворити з іншою людиною чи групою людей передбачає не тільки обмін цінностями найрізноманітнішого змісту, тобто спілкування, але і вчинки інтерактивного характеру, в тому числі – і в очікуванні задоволення, інтелектуальної насолоди від цих контактів. Найвищим рівнем комунікативності, виступає особистісний, де вона впевнено усвідомлюється та здійснюється не інстинктивно чи примусово, а є ініціацією, вчинком.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямі є системний аналіз комунікативної потреби особистості. Утвердження про те, що людина має здійснитися у широкому розумінні як комунікант щоб відбутись як суб'єкт власної долі, і цій людській місії має присвячуватись значні суспільні зусилля і ресурси, спрямовує нашу увагу на феномен ан-

тиципації, який виступає одним з ресурсів розвитку комунікативності.

References (Transliteration):

- Vasilyuk F.E. (2003). *Metodologicheskii analiz v psikhologii [Methodological analysis in psychology]*. Moscow: Smyisl. [in Russian]
- Leontev A.A. (1996). *Pedagogicheskoe obschenie [Pedagogical communication]*. Moscow: El-Fa. [in Russian]
- Leont'ev A.N. (1977). *Dejatel'nost'. Soznanie. Lichnost' [Activity. Consciousness. Personality]*. Moscow: Politizdat. [in Russian]
- Musatov S.O. (2003). *Psikhologiya pedagogichnoyi komunikatsiyi: teoretiko-metodologichnyi analiz [Psychology of pedagogical communication: theoretical and methodological analysis]*. Kiyiv-Rivne: Lista-M. [in Ukrainian]
- Petrovskiy A.V. (1987). *Vozmozhnosti i puti postroeniya obshchepsikhologicheskoy teorii lichnosti [Possibilities and ways of building a general psychological theory of personality]*. Voprosy psikhologii – Psychology Issues. №4. pp. 30-44. [in Russian]
- Rezvitskiy I.I. (1984). *Lichnost. Individualnost. Obshchestvo: Problemy individualnosti i ee sotsialno-filosofskiy smysl [Personality. Individuality. Society: Problems of individuality and its socio-philosophical meaning]*. Moscow: Politizdat. [in Russian]
- Rubinshteyn S.L. (2002). *Osnovyi obshchey psikhologii [Fundamentals of General Psychology]*. St. Petersburg: Piter. [in Russian]
- Shibutani T. (2002). *Sotsialnaya psikhologiya [Social Psychology]*. Rostov on Don: Feniks. [in Russian]

Tkachenko O.M. (1972). *Printsipy i kategorii psikhologii [Principles and categories of psychology]*. K.: Vischa shkola. [in Ukrainian].

Festinger L. (2000). *Teoriya kognitivnogo dissonansa [Theory of cognitive dissonance]*. St. Petersburg: Rech. [in Russian]

Yurevich A.V. (2008). *Perspektivy paradigmalnogo sinteza [Prospects for a paradigmatic synthesis]*. Voprosy psikhologii – Psychology Issues. №1. pp. 3-15. [in Russian]

Svitlana Mykhalska

Ph.D. in Psychology, Assistant Professor, Ivan Ohienko National University in Kamianets-Podilskyi, Kamianets-Podilskyi city (Ukraine)

THE COMMUNICATIVE SPACE OF PERSONALITY FORMATION

ABSTRACT

The article analyses theoretically the communicative space of a personality. The space of communicative phenomena in the psychology of personality means their cognition with the aims to correlate communicative personal features with certain reference points, to locate them in a system of theoretical and methodological coordinates, in order to know more deeply communicative qualities, to reveal their ambiguous essence, and to obtain additional information for scientific objectivity and social practice. By considering the motives for world-image constructing, we cannot avoid the fact that the human communicative nature gives every communicating agent a hope for

mutual understanding with other people, when existential sympathy is awoken, so that each person can expect solidarity and support from society, which prevent extreme despair and loneliness. The communicative space of a personality is examined from two points of view: in the cognitive plan, in order to grasp objective evidences of personal being; and also it is important to present a sense of personal being in its reflection, namely, internally reflected relations with other peoples and the sign system of the reality as a whole. The article determines that the need in communications, as an individual's generalized need, and communicative abilities are manifested at several levels: biological, social-personal and personal-reflexive. The article shows that the natural physical disunity of people, as well as their perceptions about each other can distort a dialogue, so communicators become too distant psychologically. To be a communicator means, in particular, to remain nominally the same person, but to be changed qualitatively, because the unity that we want to create with another person or group of people involves not only the exchange of most diverse values, that is namely communication, but also interactive acts, in particular, anticipation of pleasure, intellectual enjoyment of these contacts. The article proves that a highly cultivated communicative ability means that communications is implemented confidently, not instinctively or coercively, but as an initiation, an act.

Keywords: personality, communication, measurement, interaction, activity.

Михальская Светлана Анатольевна

Кандидат психологических наук, доцент, доцент кафедры коррекционной педагогики и инклюзивного образования Каменец-Подольского национального университета имени Ивана Огиенко, г. Каменец-Подольский (Украина)

КОММУНИКАТИВНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ СТАНОВЛЕНИЯ ЛИЧНОСТИ

АННОТАЦИЯ

В статье представлены теоретический анализ коммуникативного измерения личности. Установлено, что измерение коммуникативных явлений в психологии личности означает такое их познания, которое имеет целью вместить эти особенности личности в те или иные ориентиры, систему теоретических и методологических координат, чтобы глубже познать сущность коммуникативного качества, раскрыть его неоднозначную сущность, и получить дополнительные сведения в интересах научной объективности и социальной практики. Рассматривая мотивы конструирования образа мира нельзя обойти роль того качества в коммуникативной природе человеческой психологии, которая предоставляет каждому ее субъекту надежды на обнадеживающие взаимопонимание с другими людьми, пробуждение в них экзистенциального сочувствия, на весомые проявления солидарности и помощи общества, которое должно поддерживать человека, предотвращая поступки крайнего отчаяния и одиночества. Коммуникативное измерение личности рассматривается с двух то-

чек зрения: в когнитивном плане с целью постичь психологическими средствами объективные свидетельства личностного бытия и важно представить смысловой срез личностного бытия в его рефлексивном отражении, сосредоточенном, в частности, на самоотражении личностью как субъектом переживания связей с другими людьми и знаковой системой действительности в целом. Определено, что коммуникативность как генерализованная потребность и способность личности представит в нескольких своих функциях: биологическом, социальном и личностном и личностно-рефлексивном. Установлено, что естественная физическая разобщенность людей, а также опосредующая роль их представлений друг о друге могут искажать диалог, отдаляя коммуникантов. Быть коммуникантом, означает, в частности, оставаясь номинально тем же лицом, меняться качественно, ведь единство, которое мы хотим создать с другим человеком или группой людей предполагает не только обмен ценностями самого разнообразного содержания, то есть общение, но и поступки интерактивного характера, в том числе - и в ожидании удовольствия, интеллектуального наслаждения от этих контактов. Доказано, что высоким уровнем культивируемой коммуникативности, выступает личностный, где она уверенно осознается и осуществляется не инстинктивно или принудительно, а есть инициацией, поступком.

Ключевые слова: личность, коммуникация, измерение, взаимодействие, деятельность.

Дата отримання статті: 12.12.2019

Дата рекомендації до друку: 25.12.2019

Дата оприлюднення: 28.12.2019